

Проект технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку / компанії ПАДКО
“Впровадження пенсійної реформи в Україні”

Аналітичний огляд

**РИНОК БАНКІВСЬКИХ
ДЕПОЗИТІВ ЯК НАПРЯМОК
ІНВЕСТУВАННЯ АКТИВІВ
НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ
ФОНДІВ УКРАЇНИ**

ЮРІЙ ПРОЗОРОВ

Головний консультант Експертно-аналітичного центру з питань грошово-кредитної політики Ради Національного банку України, член Українського товариства фінансових аналітиків

Підготовлено: у вересні 2003 р.
м. Київ

© 2003 Проект технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку “Впровадження пенсійної реформи в Україні” (компанія ПАДКО)
Київ, Україна

Повне або часткове відтворення або розмноження будь-яким чином матеріалів, вміщених у цьому виданні, допускається лише за письмовим дозволом.
Цитування дозволяється виключно з посиланням на першоджерело.

Вступ

Термін *депозит* має походження від латинського *depositum*, що означає у перекладі „річ, віддана на зберігання”. Визначення суті цього терміну має економічний та юридичний змісти. Так, згідно економічного визначення,¹ банківські депозити – „це грошові суми та цінні папери, передані фізичними та юридичними особами банківським установам для зберігання на певних умовах.” Юридична дефініція банківських депозитів дана у статті другій Закону України „Про банки та банківську діяльність”, де термін *вклад* (*депозит*) визначається як кошти у готівковій або безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку, і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Депозити можуть розміщуватися у банках шляхом укладення *депозитного договору* між банком і клієнтом або за допомогою купівлі банківських *депозитних (ощадних) сертифікатів* (в англomовній практиці скорочено – *CD*²).

Ощадний (депозитний) сертифікат, згідно визначення статті 1065 Цивільного кодексу України у редакції від 16.01.2003 № 435-IV, підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (володільця сертифіката) на одержання після закінчення встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав. При цьому треба зауважити, що ощадними частіше називають банківські сертифікати, що розповсюджуються між фізичними особами, виконуючи функцію заощадження коштів. Депозитними, зазвичай, називають сертифікати, покупцями яких виступають клієнти - юридичні особи. Але такий розподіл не закріплений в Україні законодавчо, тому можна мати на увазі рівнозначність цих термінів.

Банківські депозити як і різноманітні види депозитних сертифікатів³ є суттєвим джерелом позичкових коштів комерційного банку, обліковуються у пасивній частині банківського балансу та використовуються банками для проведення активних операцій з метою отримання прибутку. За користування коштами банки сплачують клієнтам-вкладникам (або як часто їх називають - *депонентам*) певну плату, яку називають депозитним процентом.

При цьому за терміновістю інвестування депозити прийнято розділяти на *поточні* депозити (до запитання, або онкольні) та *строкові* (розміщені у банку на певний термін – наприклад, на 1 місяць, півроку, рік і т.д.). Строкові депозити більш привабливі для банків, бо дають банкам можливість

¹ Енциклопедія банківської справи України /Редкол.: В.С.Стельмах (голова) та ін. – К.:Молодь, Ін Юре, 2001, с.187.

² У світовій практиці CD випускаються банками на достатньо великі мінімальні суми – від 100 тис. дол. США, при цьому середні суми, що знаходяться в обігу, перевищують 1 млн. дол. США.

³ Роуз Питер. Банковский менеджмент. Пер. с англ. со 2-го изд. – М.:Дело, 1997, с. 385.

користування коштами депонентів більш тривалий, до того ж визначений умовами договору, термін, що знижує ризики банківської діяльності. До того ж звичайно Центральні банки країн проводять таку політику обов'язкового резервування, що нормативи відрахування комерційними банками в резерви за строковими депозитами менші, ніж за поточними. Таким чином банки мають можливість виплачувати за більш довготерміновими депозитами вищі відсоткові ставки, ніж за онкольними та короткотерміновими.

Ринок банківських депозитів у світовій практиці взагалі прийнято сегментувати на дві великі частини за джерелами походження коштів, що залучаються банками, – на *корпоративні* та *приватні*. В Україні історично склалося дещо інше найменування таких депозитів – відповідно *депозити юридичних та фізичних осіб*. В літературі часом зустрічається також термінологія – *оптові та роздрібні* депозити, що відображає розподіл на більш великі за об'ємом вкладення корпораціями своїх тимчасово вільних коштів до банків у порівнянні з дрібними, але більш чисельними, депозитами населення. Окремо у банківській практиці стоїть так звана послуга з *управління багатством*, тобто залучення коштів від заможних приватних осіб та керування їх особистим інвестиційним портфелем.

У залежності від валюти інвестованих коштів усі депозити розділяють на депозити в національній та іноземній валюті. У випадку України до перших відносяться депозити у гривнях, а до других – у доларах США, євро та російських рублях (інші валюти використовуються досить рідко).

Відсотки за користування банком коштами клієнтів – недержавних пенсійних фондів включаються до *пасивних доходів*, отриманих на активи пенсійного фонду (відсотки, які нараховуються та виплачуються на грошові кошти, розміщені на депозитних банківських рахунках).

У даному огляді будемо розглядати український ринок депозитів юридичних осіб - його історичний нарис, сучасний стан справ та перспективи розвитку як одного з напрямків вкладень активів недержавних пенсійних фондів.

Зміст

1. Історія розвитку ринку _____	1
2. Попит, пропозиція та розміри ринку _____	5
3. Посередники _____	8
4. Державне регулювання ринку _____	9
5. Інфраструктура ринку _____	10
6. Джерела даних та інформації _____	11
7. Транзакційні витрати та оподаткування _____	15
8. Ризики та дохідність _____	17
9. Перспективи розвитку ринку _____	22

Графіки

<i>Графік 1.1. Динаміка відсоткових ставок за депозитами та рівень інфляції</i>	2
<i>Графік 8.1. Основні контури кривих доходу</i>	17
<i>Графік 8.2. Відсоткові ставки за депозитами юридичних осіб в невеликих банках.</i>	19
<i>Графік 8.3. Відсоткові ставки за депозитами юридичних осіб в середніх банках</i> ...	20
<i>Графік 8.4. Відсоткові ставки за депозитами юридичних осіб у великих банках</i>	20
<i>Графік 9.1. Динаміка ставки міжбанківського ринку КІБОР у 2003р., % річних</i>	22
<i>Графік 9.2. Динаміка відсоткових ставок за гривневими депозитами фізосіб у 2002 - серпні 2003 р. (вибірка за 12 банками з найбільшими обсягами строкових вкладів населення)</i>	23

Таблиці

<i>Таблиця 1.1. Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання (на кінець періоду, млн. грн.)</i>	1
<i>Таблиця 1.2. Порівняльний аналіз дохідності інвестиційних портфелів пенсійних фондів у різних країнах</i>	3
<i>Таблиця 2.1. Активи банків та обсяги депозитів юридичних осіб станом на 01.08.2003р. (млн. грн.)</i>	5
<i>Таблиця 6.1. Депозитні ставки для юридичних осіб на 26 серпня 2003 року (у національній валюті, % річних)</i>	11

<i>Таблиця 6.1.1. Депозитні ставки, що пропонуються українськими банками для юридичних осіб 05.09.2002, грн.</i>	<i>12</i>
<i>Таблиця 6.2. Депозити для юридичних осіб в Україні (01.09.03).....</i>	<i>12</i>
<i>Таблиця 6.3. Депозитні ставки (% річних) для юридичних осіб, грн.</i>	<i>13</i>
<i>Таблиця 6.4. Гривневі депозити для юридичних осіб, 01.09.2003.....</i>	<i>13</i>
<i>Таблиця 8.1. Дохідність за депозитами юридичних осіб (> 500 тис. грн. та > 100 тис. дол. США з щомісячною виплатою відсотків), % річних....</i>	<i>19</i>

1. Історія розвитку ринку

Розвиток українського ринку депозитів розпочався у складний етап розбудови національної банківської системи в першій половині 1990-х років, що припав на період гіперінфляції та значної девальвації валютного курсу. Депозити юридичних осіб в такий період використовувалися не для потреб отримання інвестиційного доходу, а частіше мали на меті хоч якийсь захист коштів в умовах їх швидкого знецінення. Тому вони й мали виключно короткотерміновий характер (див. табл.1.1).

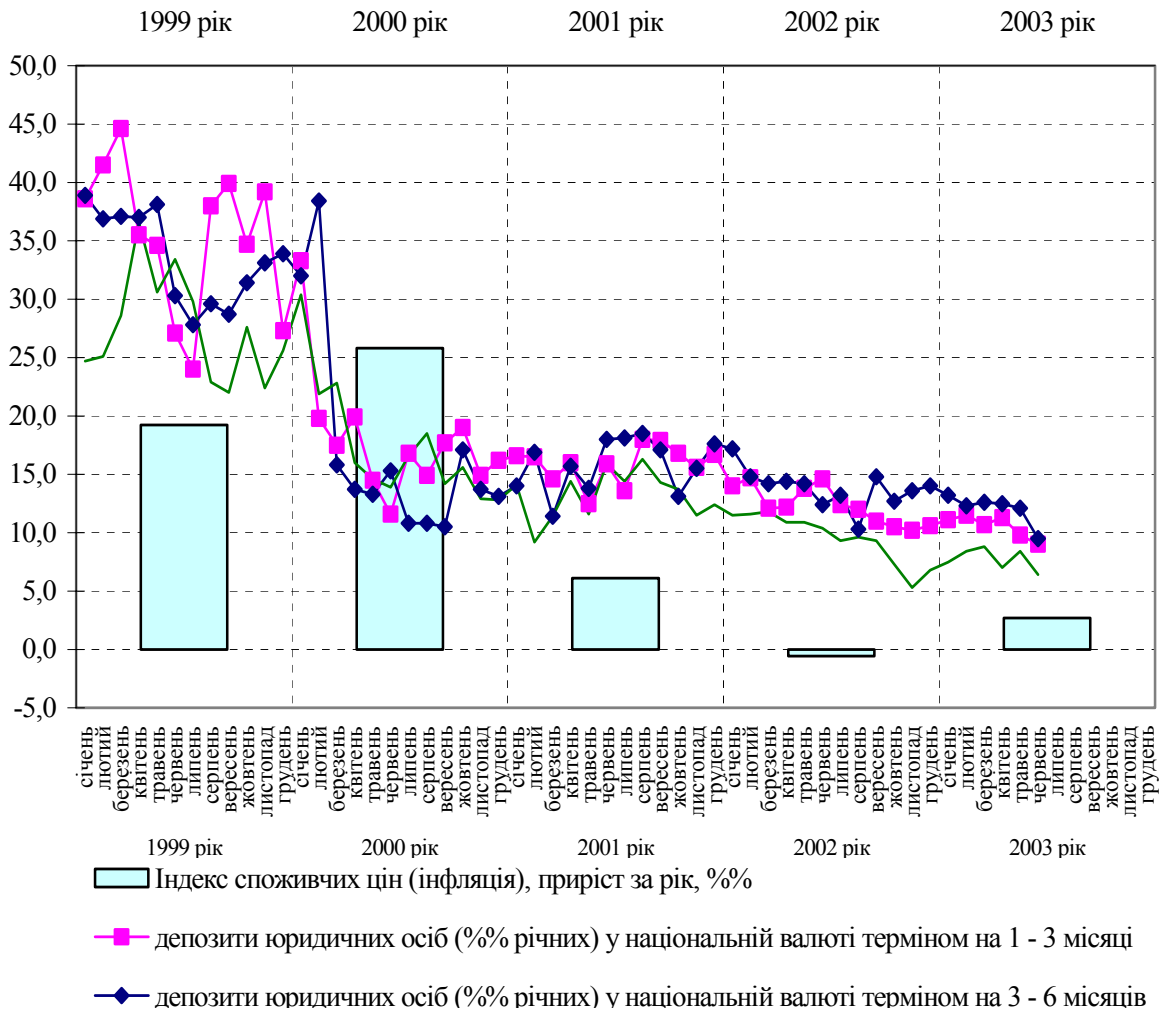
Таблиця 1.1. Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання (на кінець періоду, млн. грн.)

	Всього	в тому числі					
		в національній валюті			в іноземній валюті		
		всього	в тому числі		всього	в тому числі	
			до запитання	строкові		до запитання	строкові
1991 рік	1	1	–	1	–	–	–
1992 рік	17	15	13	2	2	–	2
1993 рік	323	224	190	34	99	–	99
1994 рік	2208	1187	971	216	1021	–	1021
1995 рік	3672	2206	1867	339	1466	923	543
1996 рік	3914	2472	2046	426	1442	972	470
1997 рік	4052	3065	2374	691	987	695	292
1998 рік	5160	3193	2593	600	1967	1528	439
1999 рік	7837	4626	3776	850	3210	2526	685
2000 рік	11958	8069	6754	1315	3889	2504	1385
2001 рік	14336	10827	8287	2540	3509	1998	1511
2002 рік	18413	14035	10354	3681	4378	2558	1820
I кв. 2003 р.	21910	16145	12068	4076	5765	3544	2221
I півр. 2003р.	24404	18393	13160	5233	6011	3947	2064

Джерело: Бюлетень НБУ, різні випуски

З введенням національної грошової одиниці та зниженням показників інфляції ринок дещо стабілізувався, зменшилися ставки та збільшився період залучення депозитів (див. графік 1.1). Після кризи 1998 р. завдяки різкій девальвації гривні до долару США доларовий еквівалент обсягів українського ринку депозитів юридичних осіб зменшився. Якщо на кінець 1997 р. загальний обсяг строкових депозитів у банках України сягав майже 1 млрд. грн. (або 518 млн. дол. США), то в кінці 1999 р. він перевищив 1,5 млрд. грн., але у доларовому вимірюванні це склало лише 294 млн. дол. США, тобто ринок „просів” майже вдвічі.

Графік 1.1. Динаміка відсоткових ставок за депозитами та рівень інфляції

Треба зауважити й на структурні зміни, що відбулися у цей період. Якщо на початку 1998 р. питома вага строкових депозитів складала майже 23% від коштів підприємств, залучених банками, то на початку 2000 р. їх частка зменшилася до рівня нижче 20%. Також важливі зміни сталися у валютному розподілі депозитів юридичних осіб. При тому, що в 1997 р. частка коштів в іноземній валюті складала біля 30% від усіх строкових депозитів підприємств, в кінці 1999 р. частка депозитів в іноземній валюті досягла позначки 45%.

Починаючи з 2000 року ринок перейшов у стадію стабільного зростання, що характеризується збільшенням обсягів корпоративних строкових депозитів, які залучались, особливо у іноземній валюті, що пов'язано з покращенням експорту та отриманням підприємствами значної валютної виручки з-за кордону та стабільним курсом національної валюти. За 2000 рік депозити, що розглядаються нами, зросли в 1,76 рази, частка іновалютних строкових депозитів перевищила половину та склала 51%.

У період 2001 р. – перше півріччя 2003 р. строкові депозити зросли у 2,7 рази і досягли загалом майже 7,3 млрд. грн., що становить 1,37 млрд. дол. США, значно перевищивши докризовий показник. Частка іновалютних

депозитів за останні 2,5 роки знизилася до прийнятних значень 28-30% від усіх строкових корпоративних депозитів, що свідчить про більшу привабливість збереження коштів у національній валюті та загалом про підвищення суб'єктами господарювання довіри до української гривні як міцної валюти.

Ставки за депозитами в Україні залишаються ще достатньо високими у порівнянні з іншими країнами світу, що на початковому етапі роботи недержавних пенсійних фондів робить інвестування саме в ці фінансові активи досить привабливим. Але світовий досвід свідчить, що поступово ставки за банківськими депозитами зменшуватимуться і пенсійні фонди зіткнуться з проблемою збереження майбутньої вартості власних активів.

У порівняльній табл. 1.2 подано зведені показники реальної (з урахуванням інфляції) дохідності вкладів пенсійних фондів у 22 країнах світу та дохідності банківських депозитів у той же період⁴.

Таблиця 1.2. Порівняльний аналіз дохідності інвестиційних портфелів пенсійних фондів у різних країнах

Країна	Звітний період	Реальна дохідність, % річних	Стандартне відхилення за звітний період, %	Реальна дохідність банківських депозитів, % річних	Стандартне відхилення за звітний період, %
Південна Корея	1988-1997	5,40	1,40	2,90	1,20
Малайзія	1958-1996	3,20	3,10	3,00	2,80
Марокко	1985-1996	2,30	2,70	2,50	2,10
Швеція	1961-1995	2,10	3,40	0,90	2,50
США	1955-1996	2,00	3,40	1,70	2,40
Канада	1971-1989	1,80	3,80	2,60	2,50
Індія	1977-1997	1,60	2,70	1,30	3,30
Сингапур	1961-1995	1,50	4,20	1,10	3,60
Японія	1970-1994	1,40	5,00	-1,6	4,30
Філіппіни	1978-1991	0,80	11,70	-0,4	7,10
Шри Ланка	1960-1997	-0,30	4,50	2,80	5,10
Кенія	1978-1990	-3,90	5,10	-1,3	5,00
Ямайка	1979-1986	-4,50	7,50	-4,3	7,50
Гватемала	1985-1995	-4,90	10,40	-1,9	5,20
Коста Ріка	1980-1996	0,50	15,50	-2,3	11,70
Єгипет	1981-1995	-9,10	4,90	-3,7	3,50
Еквадор	1980-1987	-9,30	8,80	-5,6	6,70
Танзанія	1986-1996	-11,20	5,20	н. д.	н. д.
Венесуела	1979-1989	-15,30	21,00	-8,6	13,10
Замбія	1980-1991	-28,50	18,70	-18,4	15,40
Уганда	1986-1994	-33,10	25,60	-22,7	27,30
Перу	1981-1987	-44,00	25,70	н. д.	н. д.
Середнє		-6,70	8,80	-2,6	6,20

Як свідчить аналіз наведених даних реальний рівень процентних ставок за депозитами у багатьох країнах (особливо тих, що розвиваються) доволі часто досягає від'ємних показників, особливо у тих країнах, де велика волатильність

⁴ Е.Хотулев. Мировой опыт инвестирования средств государственных пенсионных фондов. Рынок ценных бумаг, №3/2003.

(змінність) коливань процентних ставок (рівень стандартного відхилення високий), що призводить до певних проблем у керуванні активами як державних накопичувальних пенсійних фондів, так і недержавних.

Як видно з табл. 1.2 тільки у 8 країнах з 22 дохідність державних пенсійних фондів була вище дохідності банківських депозитів, при цьому різниця в середньому незначна. Це непрямим чином підтверджує тезу щодо неприйнятності теорії сегментування (тобто незалежності поведінки інвесторів) на ринках вкладень пенсійних фондів – банківських депозитів, державних та недержавних цінних паперів для країн з перехідною економікою.

2. Попит, пропозиція та розміри ринку

Учасниками ринку є юридичні особи - суб'єкти господарювання та комерційні банки, які мають відповідну ліцензію Національного банку України на здійснення такої банківської операції як „приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб згідно частини першої статті 47 Закону України „Про банки та банківську діяльність”. При цьому треба зауважити, що відсутність у діючому законодавстві України обмежень щодо відкриття депозитних рахунків юридичних осіб, їх кількості та суми інвестованих коштів.

Розмір ринку та його розподіл між основними банками - учасниками за підсумками 7 місяців 2003 р. приведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1. Активи банків та обсяги депозитів юридичних осіб станом на 01.08.2003р. (млн. грн.)

№ п/п	Банк	Місто	Активи	Депозити юридичних осіб	В тому числі строкові депозити	Питома вага від загального обсягу депозитів	Частка строкових від загальних депозитів
	ВСЬОГО		87025,2	21812,6	7127,8	100,00%	32,7%
1	ПРИВАТБАНК	Дніпропетровськ	14241,6	2129,0	386,9	5,43%	18,2%
2	АВАЛЬ	Київ	9719,2	2624,4	354,8	4,98%	13,5%
3	УКРСОЦБАНК	Київ	5039,7	1967,3	491,1	6,89%	25,0%
4	УКРЕКСІМБАНК	Київ	4860,2	1361,7	295,9	4,15%	21,7%
5	УКРСИББАНК	Харків	5157,5	1322,2	679,6	9,53%	51,4%
6	НАДРА	Київ	3625,3	381,7	214,5	3,01%	56,2%
7	БРОКБІЗНЕСБАНК	Київ	1688,8	912,7	605,8	8,50%	66,4%
8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	Київ	1689,1	489,2	179,5	2,52%	36,7%
9	ПРАВЕКС-БАНК*	Київ	1602,7	289,3	15,1	0,21%	5,2%
10	ПІВДЕННИЙ*	Одеса	1644,1	548,2	335,1	4,70%	61,1%
11	ПУМБ	Донецьк	2127,2	316,4	20,6	0,29%	6,5%
12	ФІНАНСИ І КРЕДИТ	Київ	1600,9	235,9	132,1	1,85%	56,0%
13	КРЕДИТ БАНК (УКРАЇНА)	Львів	1573,3	142,2	63,6	0,89%	44,7%
14	КРЕДИТПРОМБАНК	Київ	1580,1	253,6	118,3	1,66%	46,7%
15	ІНДУСТРІАЛБАНК	Запоріжжя	970,3	666,0	87,3	1,22%	13,1%
16	ІНГ БАНК УКРАЇНА	Київ	934,6	319,9	134,1	1,88%	41,9%
17	КРЕДИТ-ДНІПРО	Дніпропетровськ	896,7	211,8	80,0	1,12%	37,8%
18	ФОРУМ	Київ	855,8	201,5	55,2	0,77%	27,4%
19	СІТБАНК УКРАЇНА	Київ	738,5	288,8	62,1	0,87%	21,5%
20	МОРТРАНСБАНК	Іллічівськ	858,6	315,7	127,2	1,79%	40,3%
21	ВАБАНК	Київ	922,8	284,7	122,1	1,71%	42,9%
22	УКРГАЗБАНК	Київ	915,1	169,6	77,3	1,08%	45,6%
23	МРІЯ	Київ	749,4	223,8	106,9	1,50%	47,7%
24	ДОНГОРБАНК	Донецьк	631,9	215,2	101,8	1,43%	47,3%
25	УКР.КРЕДИТНИЙ БАНК	Київ	634,0	138,2	57,3	0,80%	41,5%
26	ІНДЕКС-БАНК	Київ	745,3	155,6	100,5	1,41%	64,6%
27	МТ-БАНК	Кременчук	657,4	253,8	11,6	0,16%	4,6%
28	УКРІНБАНК	Київ	752,8	197,0	50,7	0,71%	25,7%
29	ЕКСПРЕС-БАНК	Київ	571,8	200,1	18,2	0,26%	9,1%
30	КІЇВ	Київ	563,7	238,7	112,4	1,58%	47,1%
31	ХРЕЦАТИК	Київ	494,7	152,6	56,7	0,80%	37,2%
32	ЕКСПОБАНК*	Київ	506,6	114,6	36,1	0,51%	31,5%
33	УКРПРОМБАНК	Київ	496,0	83,3	66,4	0,93%	79,7%
34	ТАС-КОМЕРЦБАНК	Київ	456,5	135,0	61,4	0,86%	45,5%
35	ХФБ УКРАЇНА	Київ	406,2	67,3	7,6	0,11%	11,3%
36	АЛЬФА-БАНК	Київ	522,6	90,9	35,7	0,50%	39,3%
37	МЕГАБАНК	Харків	379,9	193,8	53,0	0,74%	27,3%
38	ДІАМАНТ*	Київ	437,8	85,6	59,2	0,83%	69,1%
39	ПЕТРОКОМЕРЦБАНК	Київ	388,4	103,7	24,6	0,34%	23,7%

№ п/п	Банк	Місто	Активи	Депозити юридичних осіб	В тому числі строкові депозити	Питома вага від загального обсягу депозитів	Частка строкових від загальних депозитів
	УКРАЇНА						
40	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	Київ	335,7	83,0	26,5	0,37%	32,0%
41	ЗАХІДІНКОМБАНК	Луцьк	369,0	94,9	19,0	0,27%	20,1%
42	КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА	Київ	308,7	248,8	72,4	1,02%	29,1%
43	ІМЕКС-БАНК	Одеса	320,7	54,4	7,9	0,11%	14,5%
44	НРБ-УКРАЇНА	Київ	293,1	87,5	66,8	0,94%	76,4%
45	АВТОЗАБАНК	Запоріжжя	351,9	95,0	61,1	0,86%	64,3%
46	ПРЕМ'ЄРБАНК	Дніпропетровськ	334,2	100,5	71,2	1,00%	70,8%
47	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	Київ	271,8	22,3	12,2	0,17%	54,9%
48	ТАВРІКА	Севастополь	318,2	46,7	29,9	0,42%	64,1%
49	ЕНЕРГОБАНК	Київ	355,0	140,1	23,9	0,34%	17,1%
50	ФАКТОРІАЛ-БАНК	Харків	275,2	38,7	19,8	0,28%	51,1%
51	НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	Київ	262,0	72,7	37,6	0,53%	51,7%
52	АЖІО	Київ	261,2	85,7	4,6	0,06%	5,4%
53	СКБ ДНІСТЕР	Львів	366,2	49,7	12,5	0,18%	25,1%
54	ПОЛТАВА-БАНК	Полтава	249,5	86,4	20,9	0,29%	24,2%
55	ТАС-ІНВЕСТБАНК	Київ	228,0	50,4	42,6	0,60%	84,5%
56	ІНТЕРБАНК	Київ	218,3	37,6	26,7	0,37%	71,0%
57	БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА	Київ	220,9	79,2	44,8	0,63%	56,5%
58	БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА*	Харків	277,3	69,4	28,6	0,40%	41,2%
59	БАЗИС	Харків	229,8	146,9	93,6	1,31%	63,7%
60	ЕЛЕКТРОНБАНК	Львів	207,0	51,2	15,9	0,22%	31,2%
61	ДОНЕЧЧИНА	Донецьк	204,7	55,7	17,9	0,25%	32,2%
62	УКРКОМУНБАНК*	Луганськ	199,8	96,6	25,4	0,36%	26,3%
63	БАНК УНІВЕРСАЛЬНИЙ	Львів	213,4	34,2	14,8	0,21%	43,3%
64	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	Київ	189,6	22,2	12,2	0,17%	54,7%
65	НОВИЙ	Дніпропетровськ	192,3	75,0	29,1	0,41%	38,9%
66	АРКАДА	Київ	182,0	77,9	1,5	0,02%	1,9%
67	ЛЕГБАНК	Київ	180,3	63,3	17,6	0,25%	27,8%
68	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	Київ	243,4	69,6	38,6	0,54%	55,4%
69	МЕТАЛУРГ	Запоріжжя	171,8	43,9	1,4	0,02%	3,2%
70	АЛІОНЖ*	Київ	171,5	37,9	30,1	0,42%	79,3%
71	МЕРКУРІЙ	Харків	171,3	96,0	61,7	0,86%	64,2%
72	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМБАНК	Сімферополь	173,8	46,8	27,0	0,38%	57,8%
73	МУНІЦИПАЛЬНИЙ	Запоріжжя	158,6	20,7	9,4	0,13%	45,4%
74	ДОНКРЕДИТІНВЕСТ	Донецьк	157,8	25,0	3,0	0,04%	12,0%
75	ПЕРКОМБАНК	Київ	182,1	12,8	1,5	0,02%	12,0%
76	ПРОМЕКОНОМБАНК	Донецьк	172,2	44,4	10,8	0,15%	24,4%
77	СИНТЕЗ*	Київ	185,8	50,1	14,3	0,20%	28,6%
78	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	Київ	155,3	61,9	19,6	0,28%	31,7%
79	РЕАЛ-БАНК	Харків	158,8	19,9	11,7	0,16%	58,6%
80	КЛІРІНГОВИЙ ДІМ	Київ	150,0	52,8	44,4	0,62%	84,0%
81	ПРИВАТІНВЕСТ	Чернігів	233,4	8,8	3,5	0,05%	40,2%
82	ТРАНСБАНК	Київ	160,1	53,6	13,1	0,18%	24,4%
83	ІНТЕГРАЛ	Київ	146,9	28,5	4,1	0,06%	14,4%
84	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	Київ	144,6	42,8	27,6	0,39%	64,4%
85	ЗОЛОТІ ВОРОТА	Харків	157,5	35,1	4,4	0,06%	12,6%
86	ПРОМФІНБАНК	Київ	176,9	61,1	22,8	0,32%	37,3%
87	УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ*	Київ	134,1	33,1	14,2	0,20%	43,0%
88	ГРАНТ	Харків	158,0	46,2	18,9	0,27%	41,0%
89	СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ	Київ	142,2	20,8	6,2	0,09%	29,9%
90	АКТИВ-БАНК	Київ	130,3	44,8	14,5	0,20%	32,4%
91	РОСТОК-БАНК	Київ	122,8	38,4	19,2	0,27%	50,0%

№ п/п	Банк	Місто	Активи	Депозити юридичних осіб	В тому числі строкові депозити	Питома вага від загального обсягу депозитів	Частка строкових від загальних депозитів
92	СТОК	Київ	121,9	15,1	12,0	0,17%	79,3%
93	ФОРТУНА-БАНК*	Київ	119,3	24,6	20,4	0,29%	83,1%
94	КАР-БАНК	Донецьк	118,0	27,2	11,6	0,16%	42,5%
95	ПРИКАРПАТТЯ	Івано-Франківськ	133,4	15,9	3,6	0,05%	22,5%
96	ПОЛКОМБАНК	Чернігів	110,8	34,1	19,6	0,27%	57,4%
97	АВТОКРАЗБАНК	Кременчук	138,5	11,8	6,2	0,09%	52,2%
98	ПРИЧОРНОМОР'Я	Дніпропетровськ	133,6	22,1	4,2	0,06%	19,1%
99	ГАРАНТ*	Київ	106,7	5,5	1,8	0,03%	33,3%
100	КАПІТАЛ	Донецьк	112,8	34,4	3,8	0,05%	11,2%
101	НАШ БАНК	Запоріжжя	99,6	10,3	2,6	0,04%	24,9%
102	ТК-КРЕДИТ	Київ	94,6	25,1	20,8	0,29%	82,7%
103	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	Харків	96,5	26,8	17,8	0,25%	66,4%
104	ДЕМАРК	Чернігів	85,1	10,3	5,3	0,07%	51,1%
105	АГРОБАНК*	Дніпропетровськ	79,8	44,5	27,1	0,38%	60,9%
106	АГРОКОМБАНК	Київ	76,7	26,1	18,7	0,26%	71,6%
107	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	Київ	85,6	15,1	6,0	0,08%	39,4%
108	ПІВДЕНКОМБАНК	Дніпропетровськ	77,9	6,7	1,0	0,01%	15,6%
109	ЛЬВІВ	Львів	66,7	9,8	4,5	0,06%	45,3%
110	ЧОРНОМ.БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	Сімферополь	65,7	25,2	13,6	0,19%	53,8%
111	ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ	Дніпропетровськ	65,1	23,2	10,1	0,14%	43,7%
112	УКООПСІЛКА*	Київ	88,7	17,5	7,3	0,10%	41,7%
113	РЕГІОН-БАНК	Харків	64,3	16,9	2,0	0,03%	11,6%
114	ДОНБІРЖБАНК	Донецьк	59,0	14,3	5,0	0,07%	35,0%
115	ПОРТО-ФРАНКО	Одеса	56,5	5,1	0,3	0,00%	6,7%
116	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	Київ	53,1	9,5	3,8	0,05%	40,5%
117	АРТЕМ-БАНК*	Київ	52,9	11,1	3,4	0,05%	30,3%
118	БАНК ПЕКАО УКРАЇНА*	Луцьк	67,1	8,7	0,0	0,00%	0,0%
119	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	Івано-Франківськ	49,8	3,1	0,4	0,01%	14,1%
120	ОДЕСА	Одеса	48,2	6,1	0,5	0,01%	8,6%
121	МОРСЬКИЙ	Севастополь	49,9	10,0	3,9	0,05%	39,0%
122	СЛАВУТИЧ	Київ	44,6	11,4	1,9	0,03%	16,8%
123	АНТАРЕС	Київ	41,2	5,6	0,1	0,00%	1,8%
124	ТММ-БАНК*	Київ	39,8	11,4	1,4	0,02%	12,0%
125	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ*	Харків	39,7	1,0	0,2	0,00%	20,8%
126	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ*	Луганськ	39,5	9,3	5,7	0,08%	60,7%
127	ЮНЕКС	Київ	39,4	4,2	0,3	0,00%	7,3%
128	РАДАБАНК	Дніпропетровськ	35,7	3,7	1,9	0,03%	51,4%
129	БУКОВИНА*	Чернівці	35,5	3,4	0,1	0,00%	1,6%
130	БАНК ПЕРСПЕКТИВА*	Донецьк	33,9	0,3	0,0	0,00%	0,0%
131	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК*	Кривий Ріг	27,8	1,1	0,2	0,00%	18,0%
132	КЛАСИК	Дніпропетровськ	21,1	1,5	0,6	0,01%	39,6%
133	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	Київ	18,9	1,0	0,6	0,01%	59,0%
134	ФЕБ*	Одеса	17,7	0,3	0,0	0,00%	7,9%

* Банки – не члени АУБ

Джерело: Асоціація українських банків

3. Посередники

Особливою рисою ринку депозитів юридичних осіб, на відміну від інших фінансових інструментів, що доступні для інвестування активів недержавних пенсійних фондів, таких як державні та корпоративні облігації, акції чи нерухомість, є наближеність до так званого чистого ринку. Тобто між клієнтом, що має тимчасово вільні кошти, та банками, які залучають такі кошти до себе на депозити, немає посередників у особі брокерів, дилерів, бірж та позабіржових торгівельних систем, які є невід'ємною частиною функціонування інших ринків.

А ціну (відсоткову ставку) депозиту визначає попит та пропозиція на ринку в кожний окремих проміжок часу. Умови, строки погашення та періодичність процентних виплат за депозитом є предметом переговорів між банком та клієнтом. Остаточо це затверджується депозитним договором.

Як свідчать наведені вище дані Асоціації українських банків рівень концентрації на ринку строкових депозитів юридичних осіб в даний час в Україні не є великим, тобто практично неможлива ситуація зговору частини банків, та маніпулювання рівнем відсоткових ставок, що наносить шкоду клієнтам. На жаль, недостатньо розвинений фондовий ринок України, особливо це стосується ринку акцій, що не може похвалитися такими прозорими умовами роботи з фінансовими інструментами.

Таким чином, ринок банківських депозитів ближче усіх підійшов до реалізації поняття досконалої конкуренції на ринку капіталу, яке згідно визначення⁵ повинно відповідати таким 4-м умовам:

1. усі учасники мають вільний та рівний доступ до ринку і ніхто не контролює ціни;
2. релевантні інформаційні потоки вільно та широко доступні усім учасникам ринку;
3. немає ніяких перепон для вільної торгівлі фінансовими інструментами;
4. немає деформуючих податків.

При цьому згідно застереженню⁶ ефективність у даному випадку є інформаційною, а не операційною, тобто в цінах ринку знаходить своє відображення вся відома інформація, тобто посередники не вносять викривлень у роботу ринку.

⁵ Дж.Синки, мл. Управление финансами в коммерческих банках. Пер.с англ. 4-го переработанного издания. М.: 1994, Catallaху, с.96.

⁶ Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент: Полный курс: В 2-х т./ Пер. с англ. Спб, Экономическая школа, 2001 г., том 1, с. 11

4. Державне регулювання ринку

Державне регулювання ринку банківських депозитів у випадку інвестування коштів недержавних пенсійних фондів проводиться двома регуляторами — Національним банком України згідно повноважень наданих Законом України „Про Національний банк України” та Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг, діючою згідно Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”.

Згідно положень статті 49 „Загальні обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами пенсійного фонду” Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 9 липня 2003 року № 1057-IV „особа, що здійснює управління активами пенсійного фонду... не має права: тримати на банківських депозитних рахунках та в ощадних сертифікатах банків більш як 40 відсотків загальної вартості пенсійних активів пенсійного фонду, при цьому не більш як 10 відсотків загальної вартості пенсійних активів в зобов'язаннях одного банку”.

Таке обмеження необхідне з метою обмеження ризику інвестування активів недержавного пенсійного фонду. Золоте правило інвестування — „не тримати усі яйця в одному кошику”.

Однак треба зауважити, що дія Закону „Про недержавне пенсійне забезпечення” згідно його прикінцевих положень не поширюється на пенсійні депозити (вклади), фонди, створені відповідно до Закону України "Про проведення експерименту в житловому будівництві на базі холдингової компанії "Київміськбуд", протягом терміну експерименту. Тобто інвестиційна декларація таких фондів може відрізнитися від напрямків вкладення активів фондів, створених за новим Законом „Про недержавне пенсійне забезпечення”.

5. Інфраструктура ринку

Інфраструктура ринку управління активами недержавними пенсійними фондами повинна формуватися на засадах рівнозначності обслуговування напрямків вкладень. Залучення професійних консультантів по інвестиціях не повинно обмежуватися тільки аналізом ринку акцій, державних та корпоративних облігацій, що досить розповсюджено, а й включати й інші напрямки вкладення активів фондів. І тільки після всебічного аналізу альтернатив та визначення допустимих лімітів вкладень у той чи інший фінансовий інструмент, що відповідає затвердженій інвестиційній декларації фонду.

Невід’ємною частиною інфраструктури ринку банківських депозитів повинні стати визнані учасниками ринку незалежні рейтингові агентства. Рейтингові агентства формували б рейтинги надійності банків на основі не тільки публічно доступної інформації, як інші фінансові аналітики, але й використовуючи внутрішні дані банків за їх згодою, як це прийнято в цивілізованому фінансовому світі. Такі рейтинги слугували б орієнтиром для прийняття рішення щодо розміщення активів недержавних пенсійних фондів у депозити тих чи інших банків. На даний час в Україні такі спеціалізовані рейтингові агентства тільки розпочали свою роботу, наприклад РА „Кредитрейтинг”⁷. Про необхідність створення національного рейтингового агентства як важливого елементу інфраструктури фінансово-банківського ринку неодноразово наголошували НБУ та Міністерство фінансів України.

⁷ <http://www.credit-rating.com.ua>

6. Джерела даних та інформації

Джерела даних та інформації щодо ринку банківських депозитів можна розділити на дві категорії - платні, що надаються клієнтам за підпискою інформаційними агенціями та фінансовими інтернет-сайтами засобами електронної пошти або факсимільного зв'язку та безкоштовні - публічна інформація самих банків, Асоціації українських банків, електронних та друкованих мас-медіа, незалежних рейтингових агенцій.

Перша категорія - платні інформаційні послуги надаються зазвичай пакетом, тобто місять не тільки огляди та поточний стан ринку депозитів, але й інформацію про кредитний, валютний та фондовий ринок, макроекономічні показники та новини законодавства, бухгалтерські та податкові питання. Платна інформація одержується споживачем по підписці із визначеною періодичністю (один раз – зранку, кілька разів на день, щотижня).

Так, у мережевій версії системи ЛПА-закон: професіонал 7.4.2, що встановлюється на комп'ютері користувача та підтримується через Інтернет щоденним поповненням та актуалізацією інформації у каталозі **Фінансова інформація/ кредитний ринок/ депозитні ставки для юридичних осіб** міститься інформація щодо депозитних ставок у національній та іноземній валюті за робочі дні в період з березня 2001 р. по теперішній час. Приклад такої достатньо докладної інформації по ставкам 30 банків на ринку корпоративних депозитів наведено у табл. 6.1.

Таблиця 6.1. Депозитні ставки для юридичних осіб на 26 серпня 2003 року (у національній валюті, % річних)

Банк	Місто	Сума вкладу		Термін 1 міс.		Термін 3 міс.		Термін 6-12 міс.	
		від	до	від	до	від	до	від	до
"ФОРТУНА-БАНК"	м Київ		1000000	15,00		17,00		17,00	
"ФОРТУНА-БАНК"	м Київ	1000000		16,00		18,00		18,00	
АБ "АвтоЗАЗбанк" КФ	м Київ		100000	12,00		13,00	14,00	15,00	18,00
...
СКБ Дністер	м Львів	1000001		14,50		16,00		16,00	16,50
Трансбанк	м Київ	50000		12,00		14,00		15,00	15,50

Приклад щоденного файла розсилки за допомогою електронної пошти та факсу інформаційного агентства "Інфінсервіс" англійською мовою „Ринок банківських послуг України / Депозитні ставки банків”, вартістю 48 грн. за місяць, в тому числі ПДВ <http://finance.com.ua/price.phtml?lang=u§ion=email> за даними 55 українських банків, з розрахунком середніх значень наведено у табл. 6.1.1.

Таблиця 6.1.1. Депозитні ставки, що пропонуються українськими банками для юридичних осіб 05.09.2002, грн.

Банк	Телефон	Місто	Сума внеску, грн.	Ставка, залежно від строку внеску				Умови виплати відсотків
				1	3	6	12	
Класік-банк	0567701265	Дніпропетровськ	до 50000	1	3	6	12	Щомісяця
			50001 та більше		15,00	18,00	19,00	
Кредит-Дніпро	0562340359	Дніпропетровськ	від 10000 до 1000000		17,00	20,00	21,00	Щомісяця
			1000001 та більше	13,00	15,00	16,00	17,00	
...	16,00	19,00	19,50	19,50	
Мортрансбанк	0482301348	Одеса	100000 та більше
Укрсіббанк	0577155203	Харків	від 10000 до 50000		8,00	10,00	14,00	Щомісяця Щомісяця
			50001 та більше	5,00	13,00	16,00	18,00	
Мінімальна ставка				4,00	6,00	7,25	6,00	14,00
Максимальна ставка				18,00	21,00	22,00	4,00	6,00
Середня ставка				11,36	14,85	16,69	18,00	21,00
Зміни порівняно з попереднім роком				0,40	0,09	0,09	11,36	14,85

© IA Infinservice <http://finance.com.ua/>

Безкоштовні джерела інформації про ринок банківських депозитів включають інформаційні сайти, сайти комерційних банків та друковані видання – зокрема, газети „Бізнес”, „Галицькі контракти”. Інтернет сайти публікують найчастіше інформацію двох видів: середню - зведену за якоюсь вибіркою з банків по сумах, строкам та валютам, або незведену, з розшифровкою за пропозиціями кожного окремого банку, що входить до складу вибірки. Так сайт <http://finance.com.ua/ua/> компанії Інфінсервіс надає щоденно зведену інформацію. Приклад інформації станом на 1 вересня 2003 року табл. 6.2:

Таблиця 6.2. Депозити для юридичних осіб в Україні (01.09.03)

	1 міс	3 міс	6 міс	12 міс
UAH	9.09%	12.01%	13.70%	15.09%
USD	4.56% †	5.97% †	7.34% †	8.42% †
EUR	4.35%	5.61%	6.92%	8.10%

Натомість сайт компанії ЛІГА-Бізнесінформ надає більш докладну інформацію (за даними 29 банків з різних регіонів України, включаючи м. Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Харків)⁸. Приклад даних про відсоткові ставки станом на 29 серпня 2003 року наведено у табл.6.3:

Таблиця 6.3. Депозитні ставки (% річних) для юридичних осіб, грн.

Банк	Сума вкладу	Строк		
		1 міс.	3 міс.	6-12 міс.
"ФОРТУНА-БАНК" м Київ	<1000000	15	17	17
	>1000000	16	18	18
АБ "АвтоЗАЗбанк" КФ м Київ	<100000	12	13 - 14	15 - 18
	>100000	13	14 - 15	16 - 18
...
ПУМБ м Донецьк	>50000	2.75	3	4.5 - 6
	10000 - 500000	14.5	16	16 - 16.5
СКБ Дністер м Львів	500001 - 1000000	14.5	16	16.5
	>1000001	14.5	16	16 - 16.5
Трансбанк м Київ	>50000	12	14	15 - 15.5

Дещо інший підхід до висвітлення інформації демонструє Український фінансовий сервер⁹, агрегуючи дані по банках у залежності від суми депозиту. Приклад даних станом на 1 вересня 2003 року на російській мові наведено у табл.6.4:

Таблиця 6.4. Гривневі депозити для юридичних осіб, 01.09.2003

Банк	Ставка		
	3 місяці	6 місяців	12 місяців
Індустріально-експортний банк	17.00% - 18.00%	17.00% - 18.00%	17.00% - 18.00%
Фортуна-банк	17.10% - 18.00%	17.10% - 18.00%	17.10% - 18.00%
...
Прайм-банк	6.00% - 11.50%	8.00% - 14.00%	10.00% - 16.00%
УкрСіббанк	10.50% - 11.10%	12.50% - 13.00%	13.50%

Окрім інформації щодо умов та ставок за депозитами, для аналізу поточного стану та перспектив розвитку ринку необхідні дані щодо економічно-фінансового стану банків, в яких розміщено, або ще планується розміщення депозитів.

Офіційна інформація Національного банку України щодо показників роботи усіх банків подається щоквартально у журналі „Вісник Національного банку України”. Дані за попередній рік публікуються у 3 номері журналу, за 1-й квартал поточного року - у 6 номері, за півріччя – у 9 номері. На офіційному сайті НБУ <http://www.bank.gov.ua/> в розділі „Вісник Національного банку

⁸ <http://www.liga.net/finance/loanmarket/billjuruah.html>.

⁹ <http://www.ufs.kiev.ua/ports/curtable.php?Mode=Depos&Type=1>

України” сформовано архів номерів за 1999, 2000 та 2003 роки у вигляді файлів типу *.pdf.

Сайт Асоціації українських банків <http://www.aub.com.ua> у розділі „Показники банківської системи” публікує дані 134 українських банків (в тому числі і не членів АУБ) про активи, зобов’язання, капітал, депозити юридичних та фізичних осіб, структуру їх кредитно-інвестиційного портфеля та фінансовий результат. Дані публікуються щомісячно. На сайті є архів показників, в тому числі у вигляді файлів типу *.xls, починаючи з 2000 р. Таблиці даних АУБ в друкованому вигляді публікуються в газеті „БІЗНЕС”. Методологія розрахунку показників АУБ розроблена відомим українським банківським аналітиком І.Руденко, визнана вітчизняною банківською спільнотою, постійно корегується відповідно до змін нормативної бази Національного банку у співробітництві з комерційними банками і користується довірою економістів та аналітиків фінансового ринку. Єдиною вадою показників АУБ є відсутність у рейтингах показників двох великих банків - Ощадного та Промінвестбанка, які не входять до Асоціації українських банків та не надають відповідної інформації.

Заповнити цю інформаційну прогалину можливо, використовуючи дані журналу „Фінансові ризики”, який щокварталу публікує таблиці структур активів, пасивів, кредитного портфеля та фінансових результатів діяльності усіх діючих банків, включаючи Ощадбанк та Промінвестбанк. Цікавим також є докладний аналіз стану справ у банківській системі, проведений за методикою одних з кращих банківських аналітиків України А.Дробязко та В.Сушко, які постійно публікуються у цьому журналі.

Згідно з вимогами статті 70 Закону України „Про банки і банківську діяльність” щодо розкриття інформації, банки зобов’язані публікувати в газеті „Урядовий кур’єр” або „Голос України” квартальний баланс та звіт про прибутки (збитки) протягом місяця, наступного за звітним кварталом. У цих же офіційних виданнях банки не пізніше 1 червня повинні публікувати річну фінансову звітність, підтверджену аудитором.

На сайтах комерційних банків зазвичай публікуються дані щодо фінансового стану банку за останні звітні періоди. Ця інформація необхідна клієнтам банків для прийняття власних інвестиційних рішень щодо розміщення чи нерозміщення депозитів у конкретному українському банку.

7. Транзакційні витрати та оподаткування

Транзакційні витрати клієнта при проведенні депозитних операцій зазвичай складаються з витрат на оформлення пакету документів для відкриття депозитного рахунку, комісійних витрат на відкриття депозитного рахунку та трансфертних витрат (за перерахування коштів з поточного рахунку на депозитний при розміщенні депозиту в банку та зворотнього перерахування коштів внеску та відсотків за ним, при закінченні терміну дії депозитного договору). Такі витрати залежать від тарифної політики кожного банку, але загалом невеликі в порівнянні із сумою розміщених коштів.

Вкладний (депозитний) рахунок, згідно з визначенням Закону України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" від 05 квітня 2001 № 2346-III – це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений строк та під визначений процент (дохід) відповідно до умов договору.

Документи, які необхідно подати до банку для розміщення корпоративного депозиту відрізняються у залежності від того, чи є юридична особа клієнтом цього банку.

Від клієнтів інших банків (тобто таких юридичних осіб, які не мають на момент звернення до банку щодо розміщення депозиту відкритих рахунків саме у цьому банку) можливий запит таких документів (орієнтовний перелік може змінюватися в залежності від конкретного банку):

- лист-звернення вкладника або заява встановленого зразку;
- картка зі зразками підписів і відбитком печатки;
- копії статуту й установчого договору;
- копія свідоцтва державної реєстрації в районній адміністрації;
- копія свідоцтва про реєстрацію в Управлінні статистики та внесення підприємства до Єдиного державного реєстру підприємств та установ України (код ЄДРПУ);
- копія довідки з податкової інспекції про взяття вкладника на облік як платника податків;
- копія документу про повідомлення органів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України про намір відкрити депозитний рахунок;
- копії паспортів та ідентифікаційних кодів першої та другої особи, та наказу про їх призначення;
- інші документи.

Копії деяких документів на вимогу банку необхідно нотаріально завіряти, що дещо підвищує загальні транзакційні витрати.

Від своїх клієнтів (тобто таких юридичних осіб, що мають на момент звернення до банку щодо розміщення коштів на депозит будь-які відкриті рахунки саме у цьому банку) банк вимагає зазвичай тільки заяву або лист-звернення вкладника, бо правило згідно з яким „банк повинен знати свого клієнта” вже виконано раніше і необхідні документи перевірені юристами банку і знаходяться у справі клієнта.

Оподаткування доходів за депозитами юридичних осіб проводиться за ставкою 30%. Не зважаючи на встановлені депозитним договором (щомісячно, раз в квартал або в кінці строку) терміни сплати процентів за користування депозитом, банк нараховує власні процентні витрати щомісяця, повідомляє про суму нарахованих доходів клієнта, який включає цей процентний дохід до доходів поточного податкового періоду. Періодичність звітування по податку з прибутку підприємств встановлено згідно з українським законодавством раз у квартал.

8. Ризики та дохідність

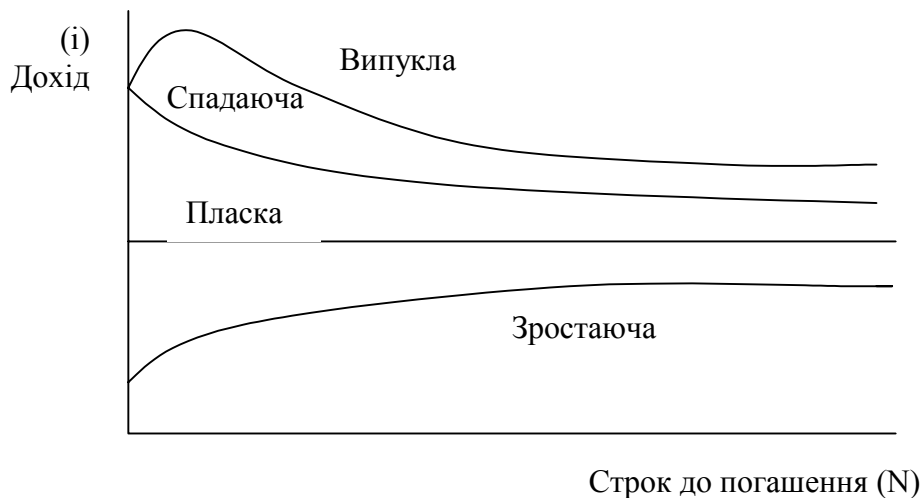
Для аналізу взаємозв'язку між ризиком та дохідністю банківських депозитів побудуємо криві дохідності для різних груп українських комерційних банків та розглянемо їх особливості.

Теоретично крива дохідності в нашому випадку представляє собою функцію виду $i = f(N)$, що показує співвідношення між відсотковим доходом за розміщеним депозитом i та строком розміщення N .

Взаємозв'язки, що відображаються кривою дохідності є по суті відображенням термінової структури відсоткових ставок. Можливі види таких кривих зображено на графіку 8.1. В залежності від нахилу та положення розрізняють основні 4 види:

1. Зростаюча (позитивний нахил)
2. Спадаюча (негативний нахил)
3. Пласка (нульовий нахил)
4. Випукла (змінний нахил)

Графік 8.1. Основні контури кривих доходу

У перехідних фінансових системах в умовах високої інфляції зустрічається нетрадиційний вид кривої - так звана вигнута, коли короткострокові процентні ставки змінюються нелінійним чином в порівнянні з довгостроковими.

В залежності від положення (рівня процентних ставок), криві дохідності можуть бути високими, низькими чи перехідними. Чим ризиковіші вкладення, тим вище розташована крива дохідності, та навпаки. Між видом та положенням кривої існує певний зв'язок¹⁰: Коли ставки невисокі, криві є зростаючими, коли ставки

¹⁰ Дж.Синки, мл. Управление финансами в коммерческих банках. Пер.с англ. 4-го переработанного издания. М.: 1994, Catallaxy, с.258.

високі, - криві спадаючі або випуклі. Якщо відсоткові ставки перебувають у перехідному стані від високих до низьких або навпаки, то криві вирівнюються - стають більш плоскими. При цьому треба зауважити, що короткострокові ставки коливаються у значно більших межах, ніж довгострокові.

Для більш докладного аналізу зв'язку між ризиком та дохідністю на українському ринку депозитів скористаємося розробленою автором методикою моніторингу депозитного ринку¹¹, що використовується протягом 2001-2003 рр. в Експертно-аналітичному центрі Ради Національного банку України, дещо скоригувавши її з урахуванням специфіки ринку депозитів юридичних осіб.

Терміни залучення коштів банками на строкові депозити розділяються на коротко-, середньо- та довгострокові і складають в середньому відповідно: 1 день; до 7 днів; 14; 14-30 днів; 1, 3, 6 місяців; 181-365 днів та більше 1 року.

Обсяги залучених коштів в залежності від суми, що вкладаються до банків розділяються найчастіше на такі інтервали:

В національній валюті (тис. грн.) – від 10 до 50; від 50 до 200; від 200 до 500; від 500 до 1000 та більше 1 000 грн.

В іноземній валюті (тис. дол. США) – від 10 до 50; від 50 до 100; від 100 до 500 та більше 500.

Депозити, номіновані в євро, мають приблизно таку ж шкалу.

Для аналізу ринку депозитів по 3 групах банків (великі, середні та малі), у кожній групі випадковим чином відберемо по 3 банки та побудуємо криві дохідності відсоткових ставок за депозитами юридичних осіб, які ними пропонуються.

Як фінансові інструменти для моніторингу виберемо депозити які залучаються на строк 3, 6 та 12 місяців обсягом 500 тис.-1 млн. грн. та більше 100 - 500 тис. дол. США із щомісячною виплатою процентного доходу.

Джерела інформації щодо умов та відсотків за банківськими депозитами юридичних осіб, що використовувалися нами при розрахунку поточної кривої дохідності депозитів юридичних осіб для проведення аналізу у даному огляді у комерційних банках за регіонами України:

Дніпропетровськ - http://www.diamantbank.ua/?el_id=76

Харків - http://www.ukrsibbank.com/services_corporate_3.html

Одеса - <http://www.finbank.odessa.ua/serv-ds.html>

Київ - http://www.bigenergy.com.ua/ua/servises_deposits.html

<http://nadra.com.ua/cgi-bin/viewer.cgi?id=188>

<http://www.intercontinentbank.com/main.php?sec=47>

¹¹ Ю.Прозоров, М.Рябоконт. Мониторинг рынка вкладов населения – неожиданные результаты. Финансовые риски. №2/2003, с.21-28.

http://www.vabank.com.ua/ua/cor_banking/deposits.html

<http://www.kreditprombank.com/kpbrus.nsf/CorpServiceFull>

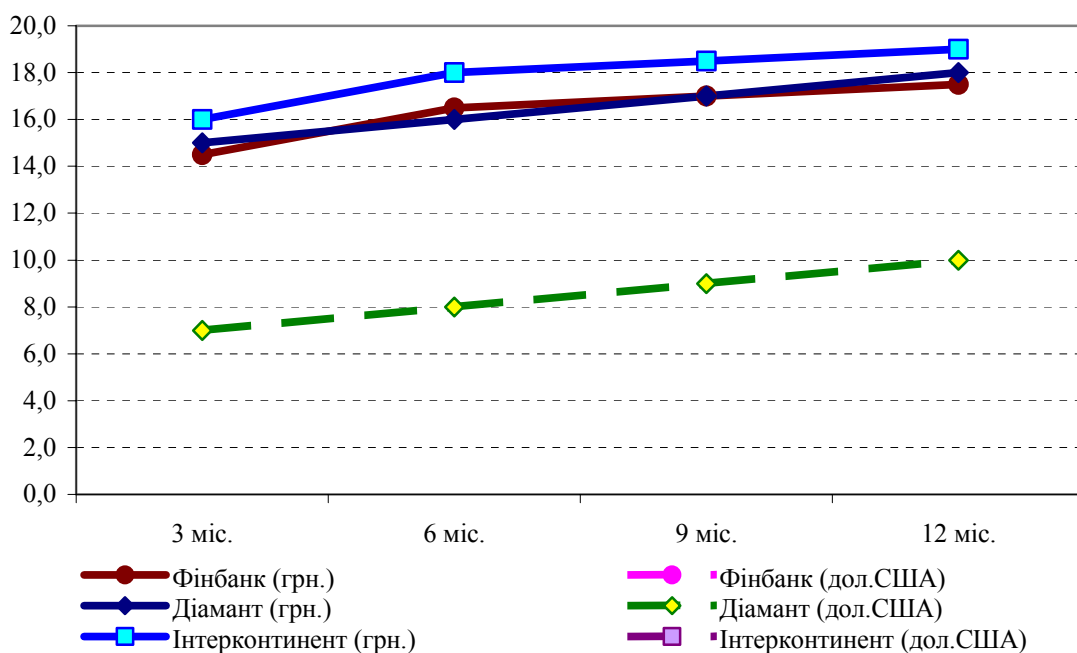
Отримані результати зведено у табл. 8.1

Таблиця 8.1. Дохідність за депозитами юридичних осіб (> 500 тис. грн. та > 100 тис. дол. США з щомісячною виплатою відсотків), % річних

Рік	Група	Комерційний банк	грн.			дол. США		
			3 міс.	6 міс.	12 міс.	3 міс.	6 міс.	12 міс.
Вересень 2003	Невеликі	Фінбанк	14,5	16,5	17,5			
		Діамант	15,0	16,0	18,0	7,0	8,0	10,0
		Інтерконтинент	16,0	18,0	19,0			
	Середні	Біг Енергія	14,0	15,5	17,0	5,5	8,0	10,5
		Вабанк	12,0	13,0	15,0	6,0	7,0	8,0
		Кредитпромбанк	12,0	14,0	15,0	7,5	8,5	9,0
	Великі	Аваль	9,0	10,0	13,0	6,0	7,0	8,0
		Надра	11,0	14,3	16,5	6,0	8,0	9,2
		УкрСиббанк	9,5	11,0	12,5	5,0	6,0	7,5
	Середні		12,63	14,3	15,9	6,1	7,5	8,9

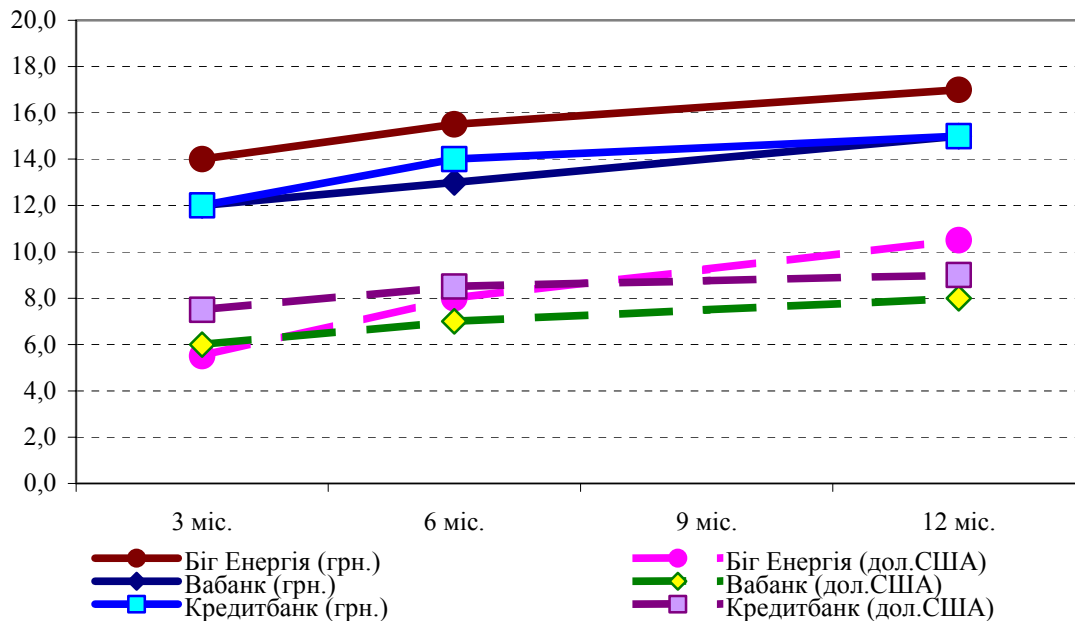
Побудовані на основі зібраної інформації криві дохідності наведено у графіках 8.2-8.4. Як свідчить аналіз отриманих взаємозалежностей, існує зв'язок між величиною банківської установи та рівнем відсоткових ставок за депозитами, що пропонується ними. Чим більша та надійніша банківська установа, тим менш ризиковані вкладення коштів до неї, і тим нижчі ставки вона пропонує своїм клієнтам.

Графік 8.2. Відсоткові ставки за депозитами юридичних осіб в невеликих банках

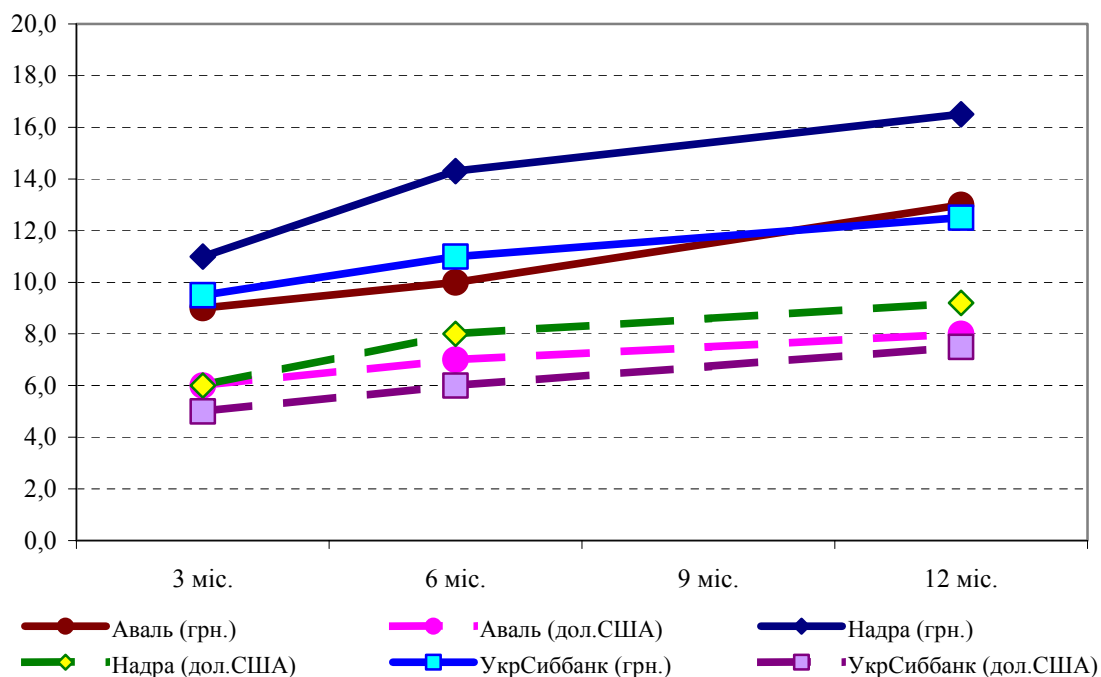

Вид кривих (особливо у національній валюті) наближається до найбільш поширеного на фінансових ринках зростаючого виду, що підтверджує думку про закінчення в Україні перехідного періоду трансформації фінансової системи та початку роботи у ринкових умовах. При цьому треба звернути увагу на тенденцію зближення відсоткових ставок за депозитами юридичних осіб в національній та іноземній валютах у найбільших банках (АППБ „Аваль”, УкрСиббанк та АКБ „Надра”).

Графік 8.3. Відсоткові ставки за депозитами юридичних осіб в середніх банках

Графік 8.4. Відсоткові ставки за депозитами юридичних осіб у великих банках

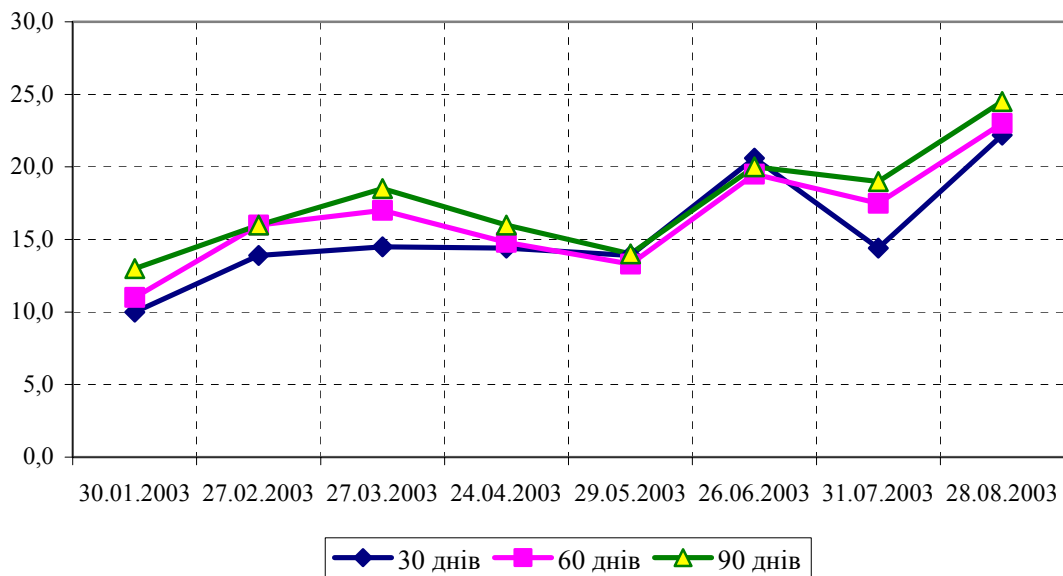
Так, відсотковий спред (різниця між ставками в гривні та інвалюті) для найбільш цікавих з точки зору довгостроковості вкладень активів недержавних пенсійних фондів по групі великих банків склав 5,8 процентних пункти, по групі середніх (Вабанк, БИГ Енергія та Кредитпромбанк) він досяг позначки 6,5 п.п., а у групі невеликих банків (Інтерконтинентбанк, Діамант та Фінбанк) взагалі досяг 8,2 п.п. При цьому треба зауважити, що серед невеликих банків, що увійшли до вибірки, залучав до себе інвалютні вклади юридичних осіб тільки найбільш великий з них за валютою балансу банк „Діамант”. Перевищення рівня ставок в національній валюті (тобто плата за ризик) над групою великих банків для річних депозитів складає 1,7 процентних пунктів для середніх банків та 4,2 п.п. для невеликих банків. Відповідні показники для депозитів у доларах США значно менші і складають 0,9 для середніх та 1,8 п.п. для невеликих банків, що відображає збереження у суб'єктів ринку ще певних інфляційних та девальваційних очікувань на майбутній період.

9. Перспективи розвитку ринку

Розгляд перспектив українського ринку корпоративних депозитів неможливий у відриві від розвитку двох суміжних ринків — ринку міжбанківських кредитів і депозитів та строкових депозитів фізичних осіб. Пов'язаність цих джерел залучення банками коштів з метою спрямування їх у власні активні операції не визиває сумніву.

Ринок міжбанківського кредитування (МБК) виконує функції перерозподілу фінансових потоків та регулювання ліквідності банківської системи України. Міжбанківські кредити та депозити протягом 2001-2003 рр. склали 10-11% всіх зобов'язань банківської системи України. Обсяги ринку станом на 1.08.2003 р. склали 6,9 млрд. грн. Темп приросту невисокий - 7,5% з початку року. Ставки цього ринку нижчі, ніж на ринку депозитів юридичних осіб. Оцінити їх можливо за допомогою індикатору ринку МБК - ставки пропозиції міжбанківського ринку КІБОР (українського аналогу широко відомої міжнародної ставки ЛІБОР).

Графік 9.1. Динаміка ставки міжбанківського ринку КІБОР у 2003р., % річних

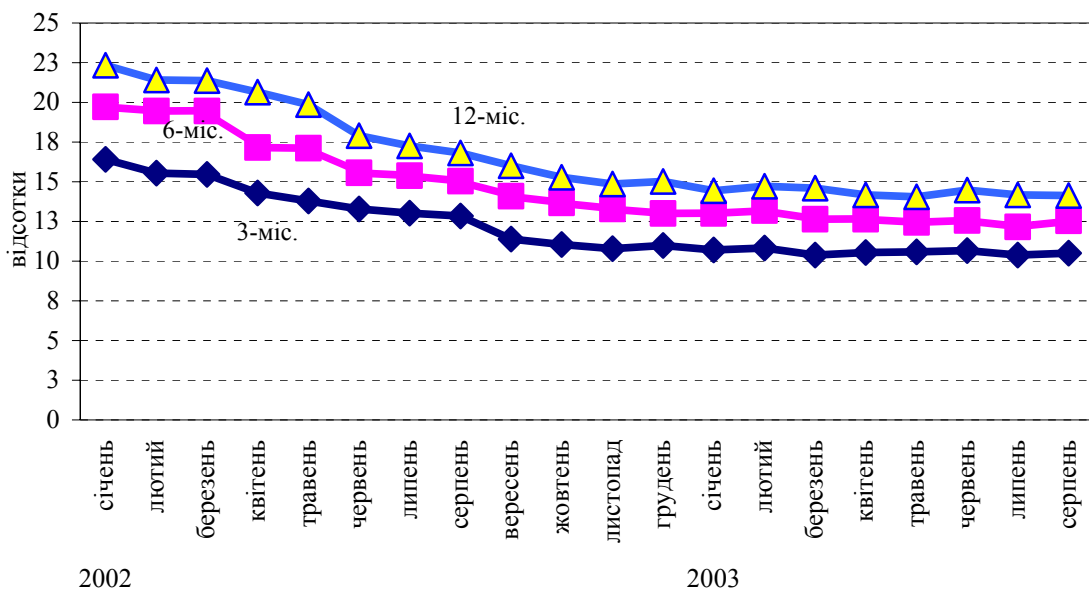

В цьому році в зв'язку з більшою змінністю стану ліквідності банківської системи України має місце тенденція до підвищення ставок міжбанківського ринку, при цьому ставка рефінансування Національного Банку України була у цей період незмінною і складала 7% річних. Така поведінка ставок відрізняється від попереднього 2002 р., коли відсоткові ставки ринку МБК були нижчими за діючу тоді ставку рефінансування, яку НБУ поступово знижував з 12,5% до 11,5%, потім до 10% та 8% річних, проводячи стимулюючу грошово-кредитну політику.

Ринок депозитів фізичних осіб в Україні на відміну від достатньо стабільного ринку МБК розвивається дуже стрімкими темпами. Загалом вклади фізичних осіб станом на 1.08.2003 р. досягли 25,4 млрд. грн., темп приросту ринку з початку року склав 33,2%. Строкові приватні вклади у банки України за той же період зростали ще більшими темпами (36,3%) та перевищили позначку у 19 млрд. грн., що більш ніж у 2 рази більше, ніж показники обсягу ринку строкових депозитів юридичних осіб, які на той же час склали 7,3 млрд. грн., продемонструвавши темп приросту з початку 2003 року у 18,8%.

Після суттєвого зниження процентів за гривневими депозитами фізичних осіб (див. динаміку графік 9.2) у 2002 році, в 2003 році спостерігається деяка стабілізація відсоткових ставок за всіма термінами залучення.

Графік 9.2. Динаміка відсоткових ставок за гривневими депозитами фізичних осіб у 2002 р. - серпні 2003 р. (вибірка за 12 банками з найбільшими обсягами строкових вкладів населення¹²)

Так, найбільші банки протягом перших восьми місяців 2003 року залучали від населення 3-місячні вклади під 10-11% річних, піврічні – під 12-13%, а довгострокові – річні – під 14-14,5%.

Таким чином, можна передбачати у майбутньому, що ринки розташуються у наступному порядку зростання обсягів та зменшення дохідності відповідних депозитів:

Ринок МБК;

Ринок строкових депозитів юридичних осіб;

Ринок строкових вкладів фізичних осіб.

¹² Ю.Прозоров. Депозитная агрессивность крупнейших банков – различие в тактике привлечения средств населения. - Банкирь.- №2, 2003. с. 43.

Перспективи розвитку депозитного ринку у середньостроковій перспективі можна характеризувати як оптимістичні, обсяг депозитів фізичних осіб у кінці 2003 року скоріш всього перевищить позначку у 28 млрд. грн. (або 5,25 млрд. дол. США), з них не менше 21 млрд. грн. складуть строкові вклади населення. Можна прогнозувати, що обсяг ринку строкових корпоративних депозитів перевищить рівень у 9 млрд. грн. (або 1,7 млрд. дол. США).

Висновок. Відсоткові ставки на обох ринках депозитів (приватних та корпоративних) у майбутньому продовжать тенденцію до зниження, але в умовах невисокої інфляції в Україні (2,7 % за вісім місяців цього року та біля 6% у прогнозах на 2004 рік) в реальному вимірі є ще достатньо високими, якщо порівнювати з державними облігаціями внутрішньої позики.

По мірі зниження гривневих ставок за депозитами, що залучаються, та наближення їх рівня до ставок в іноземній валюті більш дохідними будуть вкладення недержавних пенсійних фондів в цінні папери, а їхні інвестиції в банківські депозити почнуть знижуватися за обсягами та відходити на другий план, як це проходило в інших країнах з перехідною економікою.

Так, наприклад, в Польщі¹³, де пенсійна реформа розпочалась значно раніше ніж в Україні, а ставки за банківськими депозитами наближені до європейського рівня (1,5-2,5% річних), частка банківських цінних паперів та депозитів у структурі пенсійних фондів другого рівня (так званих OFE) у квітні 2003 року складала 3,54%, тоді як частка акцій становила 24,28%, а державних цінних паперів – 71,42%.

¹³ А.Ткач.Пенсионная система:реформирование по –польски. БИЗНЕС, №32/ 18 августа 2003, с.41.